

Тригодинський роман Івана Багряного
„Тигролови“.

Справжнє прізвище Лазов'яга, народився письменник в селі Луземе на Схотрищині в сім'ї майстрового робітника-кур'яра. У 19 років вже урочувався в періодичні, в журналах. Звінішев у групу письменників під назвою МАРС (Майстерня Революційного Слова).

Багряного арештовували, катували, засуджували до концтаборів. Тереховувався. Невдовзі був в ЧЛН, тіло не війни Багряний легалізувався, певні праця вав творити у Німеччині. Над романом „Тигролови“ працював з перервами з 1926 по 46 р. В еміграції писав власну прозу: „Сад Темноманський“, „Бурний вітер“, „Вогненне коло“ і ін.

Назва роману „Тигролови“ алєгорична. Як звірів утримували в гулагах, ФНМ. лагах казавали „ворогів народу“, „ізмєнніків родени“. Символічний образ товарного поїзда з тисячами „ворогів народу“ серед яких „дунтарі“ і „ізмєннік“ Григорій Многогрішний, який має надзвичайну моральну вищість над своїми мучителями. Вітїкас, Дружка родика Сіркив-українців з діда-прадіда, давніє переселенців прийняли його в свою сім'ю. Вітїкас кохавши Наталки (дочка Сіркив) і Григорія. У найосновніша думка твою — в будь-яких обставинах кожній найперше має бути людяно.

Питання Проблеми чорнобильської трагедії в українській літературі.

● Історія не знає таких трагедій у житті народів, щоб література не озвалася на них. Отже, поява літературних творів про Чорнобиль - закономірна: від усвідомлення того, що сталося - до засвоєння уроків, до нового осмислення світу, в якому живемо. Пристрасні публіцистичні виступи О. Гончара, Б. Олійника, І. Драча.

● Поетичні твори - безпосередня емоційна і громадянська реакція на подію. Б. Олійник «Дорога на Прип'ять», поема «Сім» - мова про найпекучіші проблеми нашого буття як нації, всього людства, про минуле і майбутнє роду людського.

● «Чорнобильська Мадонна» І. Драча - квінтесенція всього пережитого і передуманого поетом за весь час подій у Чорнобилі, заклик до відповіді за все, що не гідне людини, останнє нагадування про невідворотність суду совісті.

● Документальний характер має повість Ю. Щербака «Чорнобиль». В ній об'єктивно розкрито картину трагедії, людських переживань, показано силу духу простих людей, здатних

самовіддано діяти в екстремальній ситуації. Автор з філософської точки зору осмислює трагедію людства в атомну добу.

● Роман В. Яворівського «Марія з полином у кінці століття» - узагальнена художня інтерпретація чорнобильської епопеї. Історія сім'ї Мироничів, опис катастрофи та боротьби з її наслідками, показ того, як трагедія відбилася на житті навколишнього селянства.

● Поезії, повісті, романи - документально-художній літопис героїчно-трагічних подій Чорнобиля, сторінки якого перейняті гіркотою і болем від утрат, а також гордістю за самовіддані й героїчні звершення людей у боротьбі з «білою смертю». В ньому осмислено й узагальнено досвід подолання лиха, звучить пересторога - з мирним атомом слід бути обережним, бо він не прощає самовпевненості, авантюризму й безвідповідальності.

Радимо прочитати

- Бондаренко Ю. Поема І. Драча «Чорнобильська Мадонна» у шкільному вивченні // Дивослово. - 1999. - №5. - С.34-39.
- Брюховецька Л. Поетова хвиля українського кіно - К.: 1989.

Питання Трагедія людини, відірваної від рідної землі, у драмі «Бояриня» Лесі Українки.

● Драматична поема «Бояриня» була написана за 3 дні, під час лікування Лесі Українки в Європі. Саме чужий край, очевидно, і навів тему п'єси, в якій відчутний мотив ностальгії. Письменниця не ставила за мету відтворити історичні події доби Руїни, її більше цікавила психологія людей того часу. Серед українців було чимало дрібнобуржуазних елементів, які своєю пасивністю фактично зрадили українську національну ідею. У «Боярині» ці два основні мотиви щільно переплетені між собою і уособлені в образах Оксани і Степана. Обидва образи трагічні: Степан, відірвавшись від Батьківщини, поступово втрачає відчуття національного, свідомо опиняється в чужому оточенні, переймає чужі звичаї, зрікається рідної культури, втрачає почуття національної гідності. Оксана - тип української жінки, яка бореться за принцип національного самовизначення, опирається, протестує, але, потрапивши в тенети царату, московського чиновництва, не має сили вирватися на волю і гине на чужині.

● Степан намагався виправдати себе присягою, яку дав його батько, а він не може її зрадити. Свою обережність він пояснює тим, що перебуває під пильним оком московських бояр. Згодом ця обережність переростає у відвертий страх, він боїться тортур, «дибою» лякає дружину, яка сама бачить скрізь палі й канчуки.

● Оксана, потрапивши в чуже оточення, була вражена моральним рівнем московських бояр: нещирі, лукаві, хитрі, улесливі і жорстокі, догождають цареві, як раби, а найстрашніше - так чинить і Степан.

● Не сприйняла вона і московського побуту, звичаїв, її дивувало, що дівчині не можна самій ходити, зовиця Ганна не може зустрічатись із своїм зарученим, там не співають по га-ях. До тогож вона усвідомлює, що «Україна лягла Москві під ноги», відчуває своє безсилля, розпач і образа ятрать їй серце. Оксана згасає, мов свічка, але до останнього подиху думки її линуць до рідної України.

76) О. Олександр - представник "Нової хвилі" № 23(2)
(1878-1944)

В 1909 році задав виходити журнал "Українська хвиля", навколо якого гуртувалися ряд поетів і письменників, які мали ще назву "Молода Муза". Основне в їх поезії - збільшення інтересу до землі і потреб громадянського життя.

Олександр Олександрович (прізвисько - Кандиба) відносився до "Молодої музи" і друкувався в "Українській хвилі". Народився на Буковині, за фахом - ветеринарний лікар. Працював у Харкові і Києві.

Перші поезії є з 1903 року. Цією збіркою: "З журбою радість обнялась", "Будь мені мені моїм", "Твори".

Поезії 1917 р. - про національну революцію в Україні. "Драматичні етюди" - ліричні і драматичні етюди.

В 1919 р. О. Олександр співувався. Перебував в Відні, Бурлінштадті, помер в Чехо-Словаччині.

Олександр - поет з допомогою алегорій, співав українських перемог і втрат (історичною минулою) "Аїстри", змальовував красу природи України. На еміграції вивів себе як сатирика.

Написав також багато віршованих казок для дітей та книжку "Минуле України" в Києві.

"Книжка ~~Васи~~" - про історичні події в Україні. Багато віршів Олександр написав на музику. Лисенка,

І. Стенюкою, К. Стеценко.

З журбою радість обнялась...

В свіжах, як пелюстках, мій сміх.

І з дивним ранком ніч злилась,

І як мені розв'язати їх?!

В обіймах з радістю журба.

Одна летить, друга стоїть...

Аїстра між ними одностайно.

НА ПРИДНІПРЯНЩИНІ

32 „Нова Хата”. Поети Центральної України. Коли письменники-модерністи тієї частини українських земель, що входила в склад Австрії, згуртувалися при „Молодій Музі”, письменники-модерністи Придніпрянщини об'єдналися при журналі „Українська Хата”, що почав виходити в 1906 р. Культурі чистого мистецтва віддавалися **Микола Вороний**, автор збірки легких, принадних поезій „В сяйві мрій” (1913 р.), **Агатангел Кримський**, автор поезій на екзотичні теми п. з. „Пальмове гілля” (1902-1908), **Микола Філянський**, **Людмила Василевська** (псевдонім: Дніпрова Чайка), **Микола Чернявський**, **Христя Алчевська** і ін.

Гарними перекладами „Божественної Комедії” Данте, творів Мольєра й Беранже збагатив українську літературу поет-сатирик, автор збірки поезій „Україна”, **Володимир Самійленко** (1865-1925).

Поезія Олесь. У 1907 р. появилася збірка поезій п. з. „З журбою радість обнялась” поета Олесь (правдиве ім'я ветеринарний лікар в Києві, **Олександра Кандиби**). Збірка висунула зразу поета в перші ряди українських поетів. У своїх перших поетичних творах із мотивами особистої й національної лірики вдарив Олесь у життєрадісні, оптимістичні акорди, висловлюючи надії у кращу долю українського народу.

Була це пора, коли після програної Росією війни з Японією заносилося в Росії на полегші в національному житті народів. Цим надіям і сподіванням дав Олесь високопоетичний вислів:

„Сніг в гаю... але весною
Розів'ється гай...
Може долею ясною
Зацвіте мій край...
В небі мла, а сонце гляне,
Мла розстане вмить...
Може й мій народ повстане,
Морем закипить”...

Але в міру того, як почали підноситися в Росії хвилі реакції, зродилися в нього сумніви, чи всім пощастить побачити вимріяну весну народного щастя. Цим сумнівам дав автор гарний символічний вислів у поезії „Айстри”. Від 1919 р. проживав Олесь на еміграції у Відні та в Празі, де й помер у 1944 р., живо й постійно відкликуючись у своїх поезіях на кожний прояв українського національного життя (збірка „Чужиною”).

„Аїстфеї“

Поезію „Аїстфеї“ О. Олесь написав у 1905 році. Вірш побудований на контрастах, які властиві всій творчості поета. Саме серед контрастів цієї — туть його „Аїстфеї“, яким у мрії вбижалася кизка яка — „де квітки не в'януть“, де вігна в'єжа.“

Там райок зуєтфів їх алоджені дощам, і над їх зуміромнєм „плавав дзєв вітер в саду за кураом“.

Суперечності між мріями та нестрогою дійсністю вонє не витримали. А коли аїстфеї „стиміме в і в'єрїи тоді“ „як ни сміах,

Засяяло сонєє над тфурками їх“.

Так висловив поет своє відчуття суперечностей і контрастну, які він бачив серізе, спітаною вєгадєм між і з шастям, з пєрїєю - радїєтє, з безмертєм смєртє, із пєкєлом - райє, із слєзємє - сміах.

Цим твором Олесь замислав свій народ не зневірюватєся, а вірїти в перемєгу сонєє над тємрєвою.

Цей високоїдейний вірш має у той час великий вплив на зневіренє тієя перєзкї революцїї 1905 р. українське громадянство.

Іван Котляревський

"Родом я зі співучої й мужньої Полтави. Мати моя з давнього козацького роду Жуковських. Тато мав дворянське звання, але жили ми небагато. Уявіть собі сина дворянина, який ходить босий, грається з сільськими дітьми і, як вони, їсть житний хліб. та весела вдача допомогла переносити скруту.

Полтава - велике "полкове" містечко в тисячу хат. На узгір'ї височів наш рублений будинок із ганком і призьбою. недалеко від хати комора, хлів і криниця з журавлем, а все обійстя - у вишневому садку. за ним - скільки сягне око - біліють хатки, зеленіють мальовничі левади, серед яких поміж розлогих кучерявих верб в'ється мила моєму серцю Ворскла.

Учився спочатку в дяка. Навчання було важким, бо вчили по-церковнослов'янськи, а кожної суботи дошкульно били. Єдина відрода - читання книжок і слухання кобзарів край битого шляху. Далі - Полтавська духовна семінарія. Хоч навчання було схоластичним, усе ж це був шлях до знань. У семінарії грунтовно вивчали латинську, німецьку, французьку і російську мови (польську подужав самотужки), а також риторичку, пітичку, богослов'я, арифметику, західноєвропейські й античні літератури. Учився залюбки, але семінарії не закінчив: помер батько, і на мене лягла відповідальність за сім'ю. Кілька років працював, як і батько, рядовим протоколістом, а коли обридло дивитись на крутість і чинопочитаніє - подався в домашні вчителі, три роки навчав дітей золотоніського поміщика.

Покінчивши з обов'язками, я йшов у свою кімнату, знімав зі стіни скрипку і з першим дотиком смичка до струн забував про все на світі. А ввечері друга розрада: одягну мережану чумацьку сорочку, накину кобеняк (суконний довгий і широкий чоловічий верхній одяг з відлогою) - і гайда до гурту парубоцького та дівочого. На березі Дніпра, під старезнім дубом, де збиралася "вулиця", де танці й співи, забави й жарти, наспіваюсь досхочу і відпочину душею. Тут я знав кожного на ймення, і мене приймали до гурту, тільки скося дивилися, коли записував незнайому пісню, нову приказку, вдалий жарт або розповідь про Сагайдачного, Сірка чи Гамалію. Записував я фольклор також на весіллях, купальських ігрищах, весняних святах і обжинках.

Саме наш народ і наштовхнув мене на думку написати "Енеїду". Я часто бував на ярмарках і слухав лірників та кобзарів. Усе життя буду пам'ятати зустріч з учасником повстання в Турбаях, хвилюючу розповідь про тих, хто з вилами й косами йшов у бій проти полків Катерини II. Тужливі звуки бандури стогоном-прокляттям вражали мене в саме серце:

Катерино, враж мати,
Що ти зробила?
Край веселий, степ широкий
Та й занастила.

Пізно вночі вертався я того дня додому. Стомлений, а заснути не міг, бо чорні думи облягли душу... Сплюндровано Січ, цю потоптану запорозьку Трою, розкопано навіть могили

- героїв, анрод стогне в кріпацькому ярмі, українську культуру знівечено. Як зарадити лихові? Скільки може тривати безпросвітня ніч? Невже народ з такою багатою поетичною душею так і залишиться безловесним? Не бувати цьому! Треба гартувати його дух до бою. Українське слово має пролунати гідно, дужо, на весь світ. Для цього і старий Вергілій знадобиться. Так з'явилися на світ "Енеїда".

А тепер я одинадцятий рік в армії. Сам записався. Я тікав у свіи честі й відваги, потрапив у болото солдафонства, моральної нікчемності, де карти й горілка є головним змістом буття. Остогидла мені ця служба до краю. Вісім років був ад'ютантом генерала, та як тільки розпочалася війна з турками, з радістю подався на фронт. Це була друга втеча: від нудьги й презирства - в суворість і небезпеку.

...Та це було невсе... Не міг Котляревський розповідати, що його цінували за незвичайну кмітливість й хоробрість, що тільки завдяки його дипломатичному хисту сорок тисяч татарських кіннотників перейшло на бік російського війська, що під час облоги Ізмаїла він, штабний офіцер, не вагаючись, прийняв на себе командування батальоном і повів солдатів в атаку, що Бендери здалися росіянам без жодного пострілу тільки завдяки майстерно розіграному за сценарієм Котляревського спектаклю "прибуття свіжих підкріплень". А скільки розмов було про ніч, проведену хоробрим капітаном-поетом у тилу турків! А про орден Анни та інші нагороди за бойові подвиги! Всього не перелічиш!

Як же склалося життя Котляревського далі? Його раптово перевели в інший полк, а коли він прибув за 1590 верст з-під Ізмаїла в Ліду, де квартирував штаб полку, йому вручили наказ про відставку. Хороброго офіцера просто вигнали з армії. Це була помста за висловлене Котляревським обурення з приводу жорстокого покарання повсталих киян-ополченців і віроломності щодо задунайських козаків, які за допомогу російським військам замість обіцяної землі одержали батоги й шпіцрутени. Подався Котляревський до Петербурга шукати роботи. Та без протекції ні з чим повернувся до Полтави, де прийняв посаду наглядача будинку виховання дітей бідних дворян. Обов'язки свої виконував сумлінно, бо дітей любив, йшов до них з відкритим серцем. Та часто впадав відомий полтавець у тяжкий сум. Це бувало завжди після того, як він наслухається про те, що один пан програв дівчину в карти чи виміняв на собаку, якінший засік на смерть кріпака, ще інший без суду запроторив у Сибір селянина. Тоді пост виводив зі сстайні буланого коня та їхав до Ворскли, до гаю дубового, в поля. Рідна природа втишувала серце, та чорних дум про розтерзаний край не проганяла.

У побуті Котляревський був скромним, невибагливим, жив просто. В особливому житті не був щасливим: у коханні не зазнав взаємності, а тому не одружився. Котляревського часто відвідували друзі, приймав він завжди гостинно. І його запрошували охоче, бо мав хист незрівняного оповідача. Де Котляревський, там влучний анекдот, веселощі, жарти, прислів'я, переказ щойно прочитаного роману - одне слово, він був душею товариства.

У цей час Котляревський захопився театром: ставив п'єси і грав у них комічні ролі, додаючи свої пісні і переробляючи окремі сцени. Як директор Полтавського театру брав активну участь у репетиціях професійної трупи з Харкова, став ініціатором викупу з кріпацтва талановитого актора Михайла Щепкіна. Бідність тодішнього репертуару наводить його на думку самому спробувати сили в драматургії. І результати перевершили сподівання: п'єса "Наталка Полтавка" зразу припала всім до вподоби. До того ж драматург сам був і режисером.

Котляревський завершує "Енеїду". Критика називає поему незрівняною, а "Наталку Полтавку" - пречудовою оперою, окрасою репертуару. Схвально відгукнулася преса і про "Москаля-чарівника".

Окрилений успіхом, письменник укладає словник до "Енеїди", гаряче підтримує видання серії історичних праць "Запорозька старовина", підтримує зв'язки з письменниками, вченими, журналістами Петербурга, Харкова та інших культурних центрів. Це був період розквіту творчих сил письменника, про що засвідчує обрання його почесним членом Харківського, а згодом і Петербурзького "Вільного товариства словесності". Це була не лише шана Котляревському, а й визнання української мови і літератури.

За плідну діяльність на ниві освіти й театру Котляревського було призначено на почесну посаду понечителя так званих богоугодних, тобто лікувальних і благодійних, закладів Полтави. Котляревський і цій справі віддався увесь, безкорисливо заступаючись за всіх знедолених, скривджених поміщиками або чиновниками. Гуманність письменника, його чуйність до страждань простих людей, ширість і простота були загальновідомі; до нього додому за порадою йшли козаки, селяни, ремісники. Розібравшись у суті справи, Котляревський давав раду, в разі потреби писав, а то й особисто йшов до суду, в поліцію, магістрат і викривав зловживання панства, часто допомагав потерпілим матеріально. Про це сучасник пише так: "Під скромною простотою щирого українця в ньому приховувалась натхненна душа, відкрита всім благородним почуттям, і чудове, рідкісне за добротою серце, здатне на всі жертви". На вулиці Котляревського часто тепло вітали: "Здоровеньки були, добродію куме!" - і він зупинявся, відповідав на привітання, розпитував про здоров'я. Приятелював із грузинськими поселенцями на Полтавщині. За сумлінне виконання обов'язків його нагороджено діамантовим перснем.

10 листопада 1838 року Котляревського не стало. За труною улюбленого письменника-громадянина йшла вся Полтава. За власним бажанням Івана Петровича поховано під кроною розлогої тополі край шляху, що веде з Полтави до Кобеляків.

Смерть основоположницької української літератури була великою втратою для всієї України. "Все сумує", - сказав молодий Тарас Шевченко у вірші "На вічну пам'ять Котляревському", в якому пророкував авторові "Енеїди" безсмертя: "Будеш, батьку, панувати, поки живуть люди".